

3. Луценко А. Деякі аспекти правового регулювання споживчого кредитування в Україні. / А. Луценко // Економіка України. — 2008. — № 5. — С. 37—41.

4. Гордіца Т. М. Об'єктивні фактори кредитного ризику: сучасна теорія та практика в розрізі споживчого кредитування населення // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: Економічні науки: Збірник наукових праць. — 2009. — № 4(17). — С. 68—73.

5. Гава Ю. Кредит: рятівне коло чи зашморг? / Ю. Гава // Фондовий ринок. — 2011. — № 13. — С. 14—16.

6. Макконел К. Р, Брю С. Л. Экономикс. Принципы, проблемы и политика. — М.: ИНФРА-М, 2005. — 399 с.

7. Охріменко О. Чи хочуть Українці брати кредити? // За матеріалами «УНІАН» — [Електронний ресурс] — w.w.w. wmg.lviv.ua.

8. Ватаманюк М. М. Проблеми кредитування фізичних осіб в Україні напередодні та у розпал економічної кризи / М. М. Ватаманюк // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — № 20.5. — С. 164—167.

9. Туган-Барановский М. И. Периодические промышленные кризисы. — М.: ИНФРА-М, 1997. — 147 с.

Статтю подано до редакції 10.04.12 р.

УДК 336. 71

*Л. В. Стрільчук, канд. екон. наук,
доцент кафедри банківської справи
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. Досліджено деякі аспекти споживчого кредитування, вплив світової фінансової кризи на його розвиток. Проаналізовано сучасний стан, проблеми споживчого кредитування. Розглянуто перспективні напрями розвитку споживчого кредитування на вітчизняному ринку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: кредитування, споживчий кредит, кредитоспроможність, кредитний ризик, відсоткова ставка, мінімізація ризику.

АННОТАЦИЯ. В статье исследованы некоторые аспекты потребительского кредита, влияние мирового финансового кризиса на его развитие. Проанализировано современное состояние, проблемы потребительского кредита. Рассмотрены перспективные направления развития потребительского кредита на отечественном рынке.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: кредитование, потребительский кредит, кредитоспособность, кредитный риск, процентная ставка, минимизация риска.

ANNOTATION. The article is devoted to some aspects of consumer crediting, influence of the world financial crisis on its development. The current state of the consumer crediting and its problems are analyzed. The perspective directions of development of the consumer credit in the domestic market are considered.

KEY WORDS: crediting, consumer crediting, solvency, credit risk, interest rate, risk minimization.

Постановка проблеми. Кредитування являється основним видом банківської діяльності. Світова фінансова криза негативно вплинула на кредитну діяльність банків, що призвело до скорочення ресурсної бази вітчизняних банків. Відчутний вплив криза справила і на споживче кредитування, яке відіграє значну роль щодо вирішення ряду соціальних проблем, у тому числі підвищення рівня життя населення, підвищення платоспроможного попиту та збільшення обсягів валового внутрішнього продукту. Це зумовлює необхідність дослідження ринку споживчого кредитування, виявлення проблем та перспектив його розвитку в сучасних економічних умовах.

Аналіз останніх джерел чи публікацій. Проблема споживчого кредитування присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як О. Проскура, І. Бушуєва, С. Кудряшов, Г. Почачук, О. Васюренко, В. Мамотов, І. Брідченко, М. Савлук, В. Корнєєв, О. Барановський, Д. Гриньков, П. Роуз, Е. Рід, М. Шульте та інші автори, у роботах яких представлені як теоретичні, так і практичні аспекти щодо досліджуваної проблеми.

Разом з тим ряд питань споживчого кредитування потребує подальшого наукового дослідження та аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із видів банківських операцій з фізичними особами є споживче кредитування, яке являється найбільш прибутковим видом банківських послуг.

Існують різні підходи щодо визначення сутності даного виду кредиту. Споживчий кредит — це кошти, що надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) споживачеві на придбання продукції [6, с. 103].

Споживчий кредит — це така форма кредиту, що надається населенню підприємствами торгівлі, банками й іншими фінансовими установами при придбанні предметів споживчого кредитування та оплаті побутових послуг за умови відстрочки платежу [7, с. 200].

Споживчий кредит — це кредит, який надається комерційним банком приватним особам для придбання предметів особистого споживання довгострокового користування [2, с. 118].

Споживчий кредит — кредит, який надається юридичним чи фізичним особам на споживчі цілі. Він може надаватися як банками, так і кредитними установами небанківського типу, а також юридичними і фізичними особами [4, с. 380].

Споживчий кредит — це продаж торговельними підприємствами споживчих товарів з відстрочкою платежу або надання фінансовими установами позичок населенню на придбання споживчих товарів, а також на оплату різноманітних витрат приватного (особистого) характеру (плата за навчання, медичне обслуговування, придбані побутові товари тощо) [7, с. 200].

Виходячи із сутності кредиту взагалі та узагальнюючи вищезазначені підходи до визначення сутності споживчого кредиту, слід відзначити, що споживчий кредит — це відносини, що виникають між кредиторами та позичальниками-фізичними особами у зв'язку з передачею в тимчасове користування вільної вартості на засадах зворотності, платності на забезпечення споживчих потреб.

Споживче кредитування має свої особливості:

- кредитування кінцевого споживання;
- задоволення споживчих потреб;
- має соціальний характер внаслідок того, що слугує підвищенню життєвого рівня населення.

Слід зазначити, що споживчий кредит справляє як позитивний, так і негативний вплив на економіку. Він сприяє задоволенню потреб населення у товарах і послугах, покращенню житлових та побутових умов життя, підвищенню життєвого рівня населення, встановленню соціальної справедливості, розвитку виробництва в цілому і, в тому числі товарів народного споживання, стимулюванню заощаджень населення, розширенню форм торгівлі, прискоренню оборотності коштів.

Незважаючи на позитивний вплив споживчого кредитування на розвиток економіки в цілому, слід відзначити, що цей вид кре-

диту має також і негативні сторони, до яких належать: сприяння інфляції, збільшення заборгованості за споживчими кредитами.

Слід відзначити, що у зв'язку з перевагою на товарному ринку імпортової продукції при купівлі її в кредит відбувається відплив капіталу в інші країни. У зв'язку з цим споживчі кредити потребують регулювання з боку держави. Воно здійснюється шляхом заохочування кредитування кінцевого споживача через відсоткову ставку, розмірами власних коштів у кредитній операції, термінами кредитування та ін.

На рівень розвитку споживчого кредитування впливає ряд чинників, у тому числі рівень доходів населення, заощадження населення та рівень життя.

Незважаючи на вплив світової фінансової кризи, простежується тенденція збільшення доходів населення: станом на 31.12.2008 вони склали 845 641 млн грн, 31.12.2009 — 894 286 млн грн, на 31.12. 2010 — 1 101 175 млн грн, на 31.12. 2011 — 1 251 005 млн грн [12].

Також спостерігається і зростання заощаджень населення. Це можна простежити за даними табл. 1.

Таблиця 1

ДИНАМІКА ДОХОДІВ, ВИТРАТ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ ЗА ПЕРІОД 2008—2011 рр. (ДАНИ НА КІНЕЦЬ ПЕРІОДУ) [12].

Період	Доходи, млн грн	Витрати, млн грн	Заощадження, млн грн
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
2008	845 641	793 630	52 011
2009	894 286	813 909	80 377
2010	1 101 175	939 308	161 867
2011	1 251 005	1 137 080	113 925

Зростання доходів та заощаджень населення спричинило також певне збільшення обсягів депозитів, про що свідчать дані табл. 2.

З таблиці видно, що обсяги коштів на депозитах зростали як в цілому, так і за видами валют. Станом на 01.05.2012 обсяги депозитів населення становили 336 673 млн грн, у тому числі 180 040 млн грн та 156 633 млн грн у національній та іноземній валюті відповідно.

Таблиця 2

ДИНАМІКА ДЕПОЗИТІВ НАСЕЛЕННЯ ЗА ПЕРІОД 2008—2011 рр.
(ДАНІ НА КІНЕЦЬ ПЕРІОДУ) [12]

Період	Депозити всього, млн грн	У тому числі	
		У національній валюті, млн грн	В іноземній валюті, млн грн
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
2008	217 860	110 016	107 844
2009	214 098	101 081	113 016
2010	275 093	142 924	132 169
2011	310 390	160 530	149 860

Загальний обсяг депозитів у банківській системі за квітень 2012 року зменшився на 0,8 % (з початку року він збільшився на 1,4 %) — до 496,1 млрд грн за рахунок депозитів юридичних осіб, обсяги яких за місяць знизилися на 3,0 % (з початку року на 7,7 %) — до 167,7 млрд грн. Натомість залишки коштів на депозитних рахунках фізичних осіб у квітні зросли на 0,3 % (з початку року — на 6,8 %).

До 2008 року обсяги споживчого кредитування стрімко зростали і на кінець 2008 року становили 186 088 млн грн. Далі спостерігається тенденція до зниження обсягів кредитування: на кінець 2009 року їх сума становила 137 113 млн грн, на кінець 2010 — 122 942 млн грн, на кінець 2011 року спостерігається незначне збільшення обсягів кредитування — 126 192 млн грн.

Загальний обсяг кредитних вкладень у квітні 2012 року збільшився на 0,5 % (з початку року — на 0,1 %) — до 794,4 млрд грн, що відбулося за рахунок приросту залишків за кредитами, наданими в національній валюті (на 0,9 % у квітні та на 1,2 % з початку року — до 475,5 млрд грн.). Зростання залишків у національній валюті відбувалося як за кредитами, наданими фізичним особам (на 1,2 % за місяць та на 3,8 % з початку року), так і юридичним особам (на 0,8 % і 0,6 % відповідно). Натомість залишки за кредитами, наданими в іноземній валюті, знизилися як за місяць (на 0,1 %), так і з початку року (на 1,3 %) [12].

Незначне зростання обсягів кредитування обумовлене рядом чинників, у тому числі, високими відсотковими ставками за кредитами. Незважаючи на зростання доходів населення, їх рівень

для більшої частини громадян не дозволяє отримувати споживчі кредити за такими відсотковими ставками.

У докризовий період середньозважені відсоткові ставки за споживчими кредитами у річному обчисленні мали тенденцію до зменшення та у 2007 становили 15,6 %. З 2008 року спостерігається підвищення відсоткових ставок: у 2008 році — 18,7 %, 2009 — 22,3 %, у 2010 та 2011 роках — 25,2 % та 26,5 % відповідно. Протягом 2012 року також має місце незначне зростання відсоткових ставок: у січні — 26,4 %, у лютому — 27,0 %, у березні та квітні — відповідно 27,2 % і 26,9 % [12].

Отже, високі відсоткові ставки за кредитами населенню є однією з проблем споживчого кредитування. На рівень відсоткових ставок впливає ряд чинників, у тому числі високі відсоткові ставки за депозитами. Необхідність встановлення високих депозитних ставок пов'язана із стимулюванням залучення коштів населення, з відновленням довіри до банківських установ.

Активізація діяльності банків на ринку споживчого кредитування стимулює платоспроможний попит населення, що сприяє економічному зростанню. Разом з тим стрімке збільшення обсягів кредитування населення не завжди призводить до бажаних результатів. Збільшуються ризики для банків у цьому сегменті кредитування, що у перспективі може спровокувати негативні наслідки на грошово-кредитному ринку та в економіці в цілому.

Одним із способів мінімізації кредитного ризику являється оцінка кредитоспроможності позичальника. Кредитоспроможність — наявність у боржника передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки [1].

Оцінка кредитоспроможності позичальника здійснюється на підставі кількісних та якісних показників. До кількісних показників відноситься скупний чистий дохід; накопичення на рахунках у банку; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника-фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, зокрема співвідношення сукупних доходів і витрат/зобов'язань боржника-фізичної особи, співвідношення обсягу боргу за кредитом до вартості об'єкта кредитування/застави, співвідношення щомісячних витрат боржника на обслуговування боргу до обсягу його щомісячних доходів.

Якісні показники включають загальний матеріальний стан клієнта (наявність у власності майна, крім майна, переданого в заставу); соціальна стабільність клієнта (наявність постійної роботи, ділова репутація, сімейний стан тощо); вік клієнта.

Оцінка кредитоспроможності являється основним етапом процесу кредитування, від результатів якого залежить прийняття рішення про надання кредиту. На жаль, аналіз практики споживчого кредитування свідчить про те, що за останні роки не завжди здійснювався аналіз кредитоспроможності позичальника при видачі кредитів, що призвело до негативних наслідків, а саме до збільшення проблемної заборгованості.

Як свідчить зарубіжний досвід, велике значення для вирішення питання про надання кредиту і в подальшому для зниження кредитного ризику має достовірна інформація про позичальника, що отримується з різних джерел, у тому числі і через кредитні бюро. Практика функціонування кредитних бюро в Україні ще не набула належного розвитку, але позитивні зрушення в цьому напрямку вже спостерігаються.

В сучасних умовах споживче кредитування тяжіє до короткострокових кредитів. Це пов'язано з дефіцитом довгострокових ресурсів, збільшенням процентного ризику, кредитного ризику, високими відсотковими ставками. Тому важливо відновити довгострокове кредитування, одним із напрямів якого є молодіжне та іпотечне кредитування. Розвиток даних видів кредиту сприятиме вирішенню проблеми забезпечення населення житлом, а також сприятиме розвитку будівельної та інших суміжних галузей.

Також слід відзначити, що конкуренцію банкам на ринку споживчих кредитів можуть скласти небанківські фінансово-кредитні установи, до яких належать кредитні спілки, фінансові компанії, ломбарди та інші. Діяльність даних установ ще не набула належного розвитку в Україні. Тому перспективними видами кредитів є кредитування населення небанківськими фінансово-кредитними установами.

Висновки з проведеного дослідження. Споживче кредитування відіграє важливу роль в економічному зростанні. У зв'язку з цим воно потребує регулювання з боку держави.

Однією із причин, які негативно впливають на розвиток споживчого кредитування є нестабільність економічної та політичної ситуації в країні, а також недосконалість відповідного законодавства.

Необхідно розвивати практику кредитування з використанням кредитних карток. Цей вид кредиту широко розповсюджений за кордоном. Також потребують розвитку освітні кредити. На відміну від зарубіжних країн в Україні це кредитування не знайшло належного застосування. На жаль, немає спеціальних нормативних актів щодо цього виду кредиту.

З метою зменшення ризиків неповернення кредитів банкам необхідно дотримуватися принципів банківського кредитування, у тому числі забезпеченості, що є одним із способів мінімізації кредитного ризику. Також потребує уваги банків питання удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника і, у тому числі з огляду впливу суб'єктивних чинників.

Враховуючи ситуацію, що склалася на ринку споживчого кредитування, банки застосовують зважений підхід щодо даного виду діяльності.

Підґрунтям для належного розвитку всіх видів споживчого кредитування насамперед являється забезпечення в країні політичної та економічної стабільності.

Література

1. Положення «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними операціями»: Затверджене Постановою Правління НБУ 25.01.2012 р. № 23.

2. *Базилевич В. Д., Базилевич К. С.* Ринкова економіка: основні поняття і категорії: Навч. посібник. — 2-ге вид. — К. : Знання, 2008. — 263 с.

3. *Гідулян А.* Актуальні питання поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників банками України // Вісник НБУ. — 2012. — № 1. — С. 50—53.

4. *Гроші та кредит: підручник / [М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін.] ; за наук. ред. М. І. Савлука.* — 6-ге вид., перероб. і доп. — К. : КНЕУ, 2011. — 589, [3] с.

5. *Дубчак О.* Актуальні проблеми підвищення ефективності споживчого кредитування // Світ фінансів. — 2011. — №4. — С. 46—52

6. *Іваненко Л.* Правові засади споживчого кредитування // Вісник КНТЕУ. — 2011. — №1. — С. 103—110.

7. *Карлова І.А., Стефанова В.А.* Розвиток споживчого кредитування в сучасних умовах функціонування кредитно-банківської системи України // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 5 (95). — С. 198—206.

8. Мала О. В. Тенденції та наслідки активізації споживчого кредитування в банківській системі України // Держава та регіони. — 2007. — № 3. — С. 309—312.

9. Основні тенденції грошово-кредитного ринку [Електронний ресурс] — режим доступу:

http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58028

10. Попкова Л. В., Кодаченко Д. О. Структурні зміни ринку споживчого кредитування України // Економічний простір. — 2009. — № 11. — С. 215—220.

11. Смерчівський С., Клімова О. Удосконалення сучасних методик банківського регулювання оцінки кредитоспроможності фізичних осіб // Вісник НБУ. — 2012. — № 2. — С. 28—33.

12. Статистичний бюлетень НБУ (електронне видання) [Електронний ресурс] — Режим доступу:

http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897

Статтю подано до редакції 13.04.12 р.